

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
**ИКОНОМИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ**
ECONOMIC STUDIES

Книга 2, 2014 година

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Виктор Йоцов</i> – Прогностична сила на сигналите за ранно предупреждение за финансова криза – теоретични подходи и емпирични резултати	3
<i>Антон Герунов</i> – Връзки между финансовия сектор и икономическия растеж при високи нива на финансово развитие	39
<i>Едуард Маринов</i> – Географска структура на международната търговия на регионалните икономически общности в Африка	69
<i>Мариан Лефевр, Димитър Николов, Серджо Гомес-и-Палома, Минка Чопева</i> – Основни фактори на развитието и атрактивността на застрахователния пазар за земеделските стопанства	99
<i>Wong Mei Foong, Tan Hui Boon, Lee Yoong Hon</i> – Efficiency and Productivity Gains in Knowledge-Based Production: The Case of East Asian Economies	122
<i>Svitlana Ivanivna Travivska</i> – Current Liabilities as an Internal Control Item in a Company Using Computer Technologies	144
Резюме на английски език	156

*Едуард Маринов*¹

**ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА МЕЖДУНАРОДНАТА
ТЪРГОВИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ
ОБЩНОСТИ В АФРИКА**

Анализиран са динамиката на търговските потоци и тенденциите в търговията на африканските държави и регионални икономически общности, като особено внимание е отделено на външно-регионалната и вътрешноконтиненталната търговия. Изследвани са основните импортни и експортни дестинации както във вътрешноконтинентален, така и в глобален аспект. Направен е опит да се изведат тенденциите във външнотърговската насоченост на вноса и износа на африканските държави и РИО за периода 2003-2012 г.

JEL: F15; N77

1. Въведение

Африканските държави и техните регионални икономически общности (РИО) се опитват да постигнат интеграция чрез свободна търговия, създаване на митнически съюзи и организиране на общи пазари. Крайната цел е обединяването на тези интеграционни общности в Африкански вътрешен пазар и изграждането на реално работеща Африканска икономическа общност (АИО), в която да действат общи за целия континент икономическа, парична, социални и секторни политики. Чрез създаването на такъв пазар Африка би засилила икономическата си независимост и положението си по отношение на глобалната икономика.

Във връзка с това африканските държави и институциите на интеграционните им образувания трябва да разширят обемите на търговските потоци общо и помежду си, използвайки средствата на търговската либерализация. Необходимо е да се установят действащи зони за свободна търговия и митнически съюзи с помощта на общи стратегически действия за премахване на тарифните и нетарифните ограничения пред търговията и чрез възприемане на обща митническа тарифа спрямо трети страни.

Търговията има основен принос за приходите на повечето развити и развиващи се държави. Тя им позволява да се специализират и да изнасят стоки, които про-

¹ *Едуард Маринов е асистент в Института за икономически изследвания при БАН, секция „Международна икономика“, тел.: 028104025, e-mail: eddie.marinov@gmail.com.*

извеждат по-евтино, за сметка на такива, които могат да внасят на по-ниски от собствените им производствени цени. Международната търговия е и начин за придобиване на материални активи, оборудване, суровини и преработени изделия, които имат критично значение за икономическия растеж. Търговията е една от основните движещи сили на растежа и средство за постигане на развитие, поради което премахването на пречките пред нея само би допринесло за увеличаване на положителните ѝ ефекти. Това са причините свободната търговия да се разглежда като важен инструмент за преодоляване на подобни бариери и за насърчаване на високи нива на взаимнообмен в африканските държави.

Целта на това изследване е да се оцени потенциалът и състоянието на процесите на регионална интеграция в Африка, като се анализира динамиката на търговските потоци и тенденциите в търговията на африканските държави и РИО. В първата част са разгледани някои теоретични постановки относно икономическата интеграция между развиващи се държави, както и процесът на икономическа интеграция в Африка и отделните РИО. Във втората част са представени основните търговски партньори на африканските РИО, в част трета – вътрешноконтиненталната и междурегионалната търговия. Четвъртата е фокусирана върху вътрешно-регионалната търговия на РИО, а в последната са очергани основните заключения от анализа.

1.1. Методологически бележки

В изследването са обхванати РИО, признати от Африканския съюз (АС) за изграждащи блокове на АИО – Общността на Сахел-сахарските държави (CEN-SAD), Общият пазар на Централна и Южна Африка (COMESA), Източноафриканската общност (EAC), Икономическата общност на централноафриканските държави (ECCAS), Икономическата общност на западноафриканските държави (ECOWAS), Междуправителственият орган за развитие (IGAD) и Южноафриканската общност за развитие (SADC).² Тъй като Магребският съюз (UMA) фактически не е част от АИО (защото все още не е подписал Протокола за отношенията между АИО и РИО), въпреки че официално е признат за такава, той няма да бъде разглеждан тук.

Времевият период на изследването е десетгодишен – 2003-2012 г. За IGAD 2012 г. не е взета предвид, тъй като в базата данни на МВФ няма информация за получилия през 2011 г. пълна независимост Южен Судан, който е най-големият износител на горива в общността. Липсата на данни за тази страна води до изкривяване от близо 10 млрд. USD, като 90% от това изкривяване са при износа.

Данните за външната търговия са от Direction of Trade Statistics на Международния валутен фонд. Данните са за внос CIF и износ FOB в USD по текущи цени. Липсват данни за търговията на Ботсуана, Еритрея, Лесото, Намибия и Свазиленд – общият обем на търговията на посочените държави е 2.5% от Африка, като единствено за SADC процентът на липсващите данни е по-висок – 7.6.

² Карти на избраните РИО, както и държавите, членуващи в тях, са представени в Приложение 1.

1.2. Икономическа интеграция между развиващи се държави

От гледна точка на очакваните и реалните ефекти и ползи от икономическата интеграция би трябвало да се разграничават процесите на интеграция между развити държави, при които се търсят основно статичните и динамичните ефекти, описани в класическата и новата теория за регионалната интеграция, и тези, които протичат между развиващи се и слабо развити страни, при които мотивацията за осъществяване на интеграцията е различна. Според много изследователи в повечето случаи теориите за икономическата интеграция и ползите от нея – и тези за динамичните ефекти, но особено за статичните ефекти на интеграцията, не са приложими по отношение на слабо развитите и развиващите се държави. Техните проблеми са свързани с икономическото развитие, а не толкова с относителните промени в характеристиките на производството и потреблението. За да се оценят ползите от интеграцията на развиващите се страни, трябва да се вземе предвид тяхната специфика, например стадий на икономическото развитие, структура на икономиките, характеристики на производството и търговската политика и др.

Широко признато е, че най-добрият индикатор за успеха на едно интеграционно споразумение е повишаването на дела на вътрешно- и междурегионалната търговия в общия обем на търговията на страните-членки (Balassa, 1965; Meier, 1960; Lipsey, 1960; Sakamoto 1969; Abdel Jaber, 1971; Inotai, 1991; Маринов, 1999; Rueda-Junquera, 2006; Hosny, 2013). Въпреки че е важен аспект на интеграцията, това не трябва да се разглежда като единствената ѝ цел. Също толкова значими са и индустриалното развитие, изграждането на адекватна инфраструктура, повишаването на технологичното ниво и т.н. Освен това нарастването на регионалната търговия може да е резултат от отклонения в търговията от по-ефективни и конкурентоспособни външни държави. Ето защо то може да се разглежда като положително само ако е съчетано с подобряване на конкурентоспособността на световните пазари като цяло.

Интеграцията ще донесе повече ползи по отношение на благосъстоянието, ако делът на вътрешнорегионалната търговия се повишава, а този с останалия свят намалява. Доказано е, че търговията между развиващите се държави винаги е доста по-слаба от тази между развитите, което предполага, че ползите от интеграцията по отношение на благосъстоянието също биха били по-малки. Това предположение обаче не трябва винаги да се приема за вярно. Налице са някои фактори, които ограничават търговията между развиващите се държави, и ако тези препятствия се премахнат, е твърде вероятно търговските потоци между развиващи се страни, осъществяващи интеграционен процес, да нарастват. Тези фактори включват: първо, ниско ниво на икономическо развитие; второ, неподходяща транспортна инфраструктура и съоръжения; трето, контрол върху чуждестранната валута и други ограничения на вноса; четвърто, слаб маркетинг; пето, липса на стандартизация и др.

По-голяма част от вноса на развиващите се страни се състои от капиталови стоки. От динамична гледна точка интеграцията между развиващите се държави изисква по-съществени инвестиции и след като повечето от тях са внасяни от развитите страни под формата на капиталови стоки, е твърде вероятно обемът на вноса на интегриращите се развиващи се държави да нарасне. Дългосрочната цел на интеграцията между развиващи се страни не трябва да е намаляване на търговията с останалия свят, а

по-скоро промяната на нейната структура. Ако в резултат от интеграция между развиващи се държави настъпват отклонения в търговията на потребителски стоки, това ще освободи повече чужда валута за внос на капиталови стоки от трети (развити) държави. Обемът на търговията с останалия свят може да не се измени или е възможно дори да нарасне, но важното е, че се променя нейната структура.

Икономическият и политическият елемент на интеграцията са взаимосвързани. Икономическите загуби и ползи от интеграцията в някои случаи са системно зависими от политически фактори. Още повече, докато при развитите страни инициатор и катализатор на икономическата интеграция са икономическите групи заинтересувани, при развиващите се държави много често тя се осъществява първоначално като политическа цел и усилие (Grossman and Helpman, 1995; Inotai, 1991; Rueda-Junquera, 2006; Шикова 2011; Hosny, 2013).

1.3. Процесът на икономическа интеграция в Африка

Въпреки че е заявена от държавните и правителствените ръководители цел още от времето на получаване на независимост в средата на XX век, процесът на политическа интеграция в Африка напредва бавно, главно поради липсата на политическа воля от страна на африканските държави. В областта на икономическата интеграция, която е с много по-кратка история, постигнатите успехи, макар и недостатъчни спрямо заявените цели, са значително повече.

Договорът за създаване на Африканска икономическа общност (ДАИО) е приет през 1991 г. и влиза в сила от 1994 г. Той създава АИО като част от Африканския съюз. Определени са шест етапа, които трябва да бъдат изпълнени за постепенното изграждане на АИО в рамките на 34 години (ДАИО, чл. 6). Договорът приема интеграционния подход, зависещ до голяма степен от успеха на интеграцията в рамките на регионалните интеграционни общности. В него изрично е заявено, че АИО ще бъде създадена основно на базата на координиране и постепенна интеграция на дейностите на РИО. Затова и последните са определени като изграждащите блокове на АИО. Идеята на етапния подход е, че най-напред интеграцията трябва да бъде осигурена на регионално ниво чрез създаването и укрепването на регионални интеграционни общности, които в определен момент ще се слеят в АИО.

Първият етап включва укрепването на съществуващите РИО и формирането на нови, където няма такива, и е трябвало да продължи до 1999 г. (ДАИО, чл. 6). По времето на влизане в сила на договора в Африка вече функционират Маргребският съюз, Общият пазар на Източна и Южна Африка, Икономическата общност на западноафриканските държави, Икономическата общност на централноафриканските държави и Южноафриканската общност за развитие, които обхващат всички държави на континента. До 2001 г. Общото събрание на АС приема още три общности – Междуправителственият орган за развитие, Общността на Сахел-Сахарските държави и Източноафриканска общност, а през 2006 г. е взето решение да не се признават

повече РИО като изграждащи блокове на АИО.³ След дългогодишната пасивност в дейностите и инициативите на АИО поради противопоставянето на Мароко от 2012 г. Магребският съюз не се разглежда като блок на Общността.

Вторият етап е с продължителност 8 години и има за цел РИО да намалят или да премахнат митата, квотите и други ограничения пред вътрешнорегионалната търговия. Освен това се предвижда интегриране на политики в областта на търговията, финансите, транспорта, комуникациите, промишлеността и енергетиката, както и координиране и хармонизация на дейностите на съществуващите общности (ДАИО, чл. 6). Усилията на РИО са насочени към изпълнението на изискванията на този етап от създаването на АИО и въпреки предизвикателствата се наблюдава напредък при укрепването на множество сектори в тях.

Третият етап със срок до 2017 г. предвижда премахване на търговските ограничения чрез създаване на зони за свободна търговия в РИО и въвеждане на общи митнически тарифи чрез изграждане на митнически съюзи (МС). Почти всички РИО са завършили този етап с изключение на UMA, IGAD и CEN-SAD, а в ЕАС МС е първата стъпка на интеграционния процес през 2005 г. Напредъкът в осъществяването на третия етап от създаването на АИО е задоволителен, макар че за общностите, които не са постигнали предвидените цели в период на относително спокойствие (например UMA), бъдещото им осъществяване ще бъде затруднено поради наличието на конфликти.

Четвъртият етап със срок до 2019 г. е създаването на Африкански митнически съюз чрез хармонизиране на общите митнически тарифи на всички РИО. Като стъпка към постигането на тази цел може да се отбележи формирането на тристранната зона за свободна търговия (ЗСТ) между COMESA, SADC и ЕАС през 2008 г., с която трите общности премахват търговските бариери помежду си (ЕСА, 2010, р. 10).

По отношение на петия и шестия етап – изграждането на Африкански общ пазар и на континентален икономически и паричен съюз, засега няма прогрес. Сроковете за осъществяването им са съответно 2023 и 2028 г.

1.4. Обща характеристика на избраните РИО

В момента в Африка съществуват 16 РИО, като 8 от тях са припознати от АС като стъпкове за изграждането на АИО. Различните РИО са на различен етап от интеграционния процес. CEN-SAD е рамка за интеграция и хармонизация, като целта е да стане водещата организация сред РИО в Африка. COMESA е общност с мандат да създаде напълно интегрирана и международно конкурентна РИО, в която да е налице свободно движение на хора, стоки, услуги и капитал. Заявената от ЕАС цел е изграждането на просперираща, конкурентна, сигурна и политически обединена Източна Африка. В ECCAS са съсредоточени 4/5 от африканските гори, има много

³ Заслужава да се отбележи, че Южноафриканският митнически съюз (SACU), най-старият действащ МС в света, създаден през 1910 г., не е признат от АС като един от изграждащите блокове на АИО.

минерални ресурси и нефт, но честите конфликти пречат да се реализира този потенциал. Основната цел на ECOWAS, където водеща е икономиката на Нигерия, е стимулирането на регионалното икономическо сътрудничество и посрещането на новите предизвикателства пред развитието. Дейността на IGAD е насочена към поддържане на мира и сигурността, както и към проблеми, засягащи развитието и икономическата интеграция. Целите на SADC с основна икономика Република Южна Африка (РЮА), не се ограничават само до въпроси в областта на търговията, въпреки че именно тя е главният двигател на интеграционните процеси.

На табл. 1 е представена обща информация за избраните регионални интеграционни общности.

Таблица 1

Изграждани блокове на АИО – общи показатели							
	CEN-SAD	COMESA	EAC	ECCAS	ECOWAS	IGAD	SADC
Страни-членки	23	19	5	10	15	7	15
Най-слабо развити държави	16	11	5	6	12	6	8
Територия (млн. кв. км)	13 427	11 603	1 823	6 640	5 115	5 210	9 862
Територия (% от Африка)	50.9	38.6	6.1	22.0	13.9	17.3	32.8
Население (млн.)	508	459	149	121	340	226	286
Население (% от Африка)	53.5	42.9	13.6	13.3	14.1	20.4	27.0
Гъстотата на населението	37.8	39.5	81.5	18.2	66.4	43.3	29.0
Заетост	33.1	38.0	43.3	38.3	33.4	40.1	36.7
БВП (млн. USD)	934 084	577 740	98 396	200 737	419 150	166 164	648 253
БВП (USD на човек)	1 838.4	1 259.6	662.1	1 662.6	1 233.9	736.4	2 269.6
БНД (млн. USD)	891 064	561 737	94 761	173 503	392 322	160 629	624 421
Търговия (млн. USD)	562 755	303 298	50 735	171 910	267 585	61 006	429
Търговия (% от Африка)	45.8	24.7	4.1	14.0	21.8	5.0	34.3
Внос (% от БВП)	29.7	29.9	36.7	24.8	26.5	27.5	33.0
Износ (% от БВП)	30.5	22.6	14.9	60.8	37.3	9.2	32.0
Търг. баланс (млн. USD)	7 609	-41 868	-21 473	72 298	45 414	-30 318	-6 370

Източник: World DataBank, UNcomtrade и собствени изчисления.

1.5. Стокова структура на търговията на избраните РЮА⁴

Силната зависимост на Африка от суровините като основен източник на приходи от износа продължава да съществува и през последното десетилетие и е по-голяма, отколкото във всички останали развиващи се региони. Нестабилността на цените на суровините, произтичаща от шокове на предлагането, е причина за намаляване на доходите, инвестициите и темпа на растеж и увеличаване на задлъжнялостта и бедността в Африка. Относително статичната стокова структура на износа на африканските държави свидетелства за липсата на значимо икономическо пресрук-

⁴ За подробно изследване на стоквата структура на търговията на РЮА в Африка и процесите на промяната в производствените структури и на диверсификацията на производството и търговията и влиянието им върху интеграционните процеси вж. Маринов, 2013.

туриране, и то не само през последното десетилетие, а през целия постколониален период. Във всички регионални общности се наблюдават сходни тенденции, които са характерни за целия континент – износ на суровини и внос на промишлени стоки, и то едни и същи, което е доказателство, че регионалните икономически общности не осъществяват ползите от икономическата интеграция в търговията със стоки от гледна точка на възможностите за реструктуриране на икономиките така, че да се използват сравнителните им предимства.

2. Основни търговски партньори

Основните търговски потоци на африканските държави, съставляващи близо 80% от общия обем на търговията за периода 2003-2012 г., са насочени към ЕС (33% за 2012 г.), Китай (16%), вътрешноконтинентална търговия (10%), САЩ (8%), Индия (6%), Япония (3%) и Русия (1%) (фиг. 1).

Фигура 1

Най-големият търговски партньор на африканските държави е ЕС, но за целия изследван период дялът му в търговията намалява от 48 на 33%. Въпреки че като обем търговията нараства от 170 до 400 млрд. USD, средногодишният ръст е с 5 процентни пункта по-нисък от средния за континента (съответно 9.9 и 14.6%). Вносът от ЕС се повишава с 1 процентен пункт по-бавно от износа, като търговският баланс е положителен за целия период и отбелязва ръст от близо 35 млрд. USD, достигайки 47 млрд. USD за 2012 г. За същата година стойностите на вноса и износа са съответно 176 и 224 млрд. USD, като увеличението за периода 2003-2012 г. е съответно с 97 и 132 млрд. USD. Единственият момент през изследвания период, в който дялът на вноса и износа се запазва, е през кризисните за света 2008 и 2009 г. (около 40%). През следващата година обаче, когато започва суверенната криза в ЕС, и двете стойности намаляват с по 5 процентни пункта и до края на периода нивата им достигат съответно 32 и 34%.

Най-висок ръст за разглеждания период бележи търговията с Китай (10 пъти, 180 млрд.), като за 2012 г. достига 198 млрд. USD. И тук вносът се увеличава по-бавно от износа – с 5 процентни пункта средногодишно (респ. със 75 и 105 млрд. USD), а стойностите за 2012 г. са съответно 85 и 113 млрд. USD. Ръстът както на вноса, така и на износа е постоянен за целия изследван период – и като стойности, и като дял от търговските потоци, който през 2012 г. достига съответно до 15 и 17%. През този период салдото на Африка с Китай се характеризира с някои особености – за 2003-2010 г. то е почти нулево (с положителни и отрицателни стойности до 5 млрд. USD), а през 2011 г. нараства рязко, за да придобие положително измерение от 28 млрд. през 2012 г.

Делът на вътрешноконтиненталната търговия в Африка през целия период остава почти непроменен (9-10%), достигайки до стойност от 120 млрд. USD за 2012 г. Тук вносът и износът са доста балансиранни както като стойност – съответно 62 и 58 млрд. USD, така и като ръст, макар че вносът нараства малко по-бързо от износа – съответно 28 и 32% средногодишно (стойности, близки до средния ръст по двата показателя за общата търговия на континента). До 2009 г. включително салдото е отрицателно (1-4 млрд. USD), а от 2010 г. се отчита положително измерение от около 4 млрд. USD за всяка година.

С 4 процентни пункта намалява и делът на търговията със САЩ – 8.4% за 2012 г. Това се дължи най-вече на промяната в дела на износа – от 18% през 2003-2004 г., през 21% за 2004-2006 г., до само 10% през 2012 г., който като цяло е по-голям от този на вноса (около 6% за целия период). Докато вносът се е увеличил от 10 на 33 млрд. USD, ръстът при износа е от 34 до 69 млрд., като за 2006-2008 и 2009-2010 г. стойността му е значително по-висока (84-97 млрд. USD, достигайки 112 млрд. през 2008 г.). Търговският баланс е положителен през целия период, като за 2008 г. стойността му е 89 млрд. USD, но през 2012 г. спада до 35 млрд. Средногодишният темп на нарастване на търговията е 9.6%, а вносът се повишава с 5 процентни пункта по-бързо от износа.

Сериозен ръст бележи търговията с Индия – от 7 до почти 70 млрд. USD. Тук износът нараства със 7 процентни пункта средногодишно по-бързо от вноса (стойностите са съответно 42 и 28 млрд. USD). Това се отразява и върху търговския баланс, който от минимални отрицателни нива за 2003-2005 г. достига до плюс 14 млрд. за 2012 г. Делът на търговията с Индия се повишава от 2 до 6%, като до 2005 г. износът е с двойно по-нисък дял от вноса, а през последвалите години се изравнява и дори го задминава – през 2012 г. те са съответно 5.1 и 6.5% от общите внос и износ на континента.

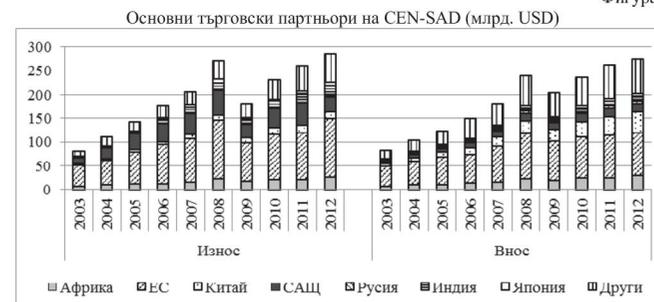
Търговията с Япония и Русия заема относително по-малък дял от общите търговски потоци на континента (респ. 3 и 1%) – стойностите на вноса са съответно 13 и 10 млрд. USD, а на износа – 21 и 2.5 млрд. Трябва да се отбележи, че износът към Япония нараства почти толкова бързо, колкото този към Китай – 33% средногодишно, като салдото достига до близо 14 млрд. USD, докато при Русия то е отрицателно – 7 млрд.

Общата стойност на търговията с останалия свят се повишава с темп, близък до средния за континента, и през 2012 г. достига съответно до 146 и 120 млрд. USD за вноса и износа. За целия период делът на търговията е около 20%, като при вноса той е със 7-8 процентни пункта по-висок, отколкото при износа (съответно 23-26 и 16-19%), но през 2006-2008 г. разликата се увеличава до 11 процентни пункта.

2.1. Общност на Сахел-Сахарските държави (CEN-SAD)

Основен търговски партньор на общността е ЕС (38.5% за 2012 г.), следвана от останалите африкански държави (20.9%), Китай (10.4%), САЩ (8.7%) и Индия (5.6%). Делът на CEN-SAD от общата търговия на континента е 44-53% с всички основни търговски партньори с изключение на Русия (където той е близо 2/3) и Япония (38%) (фиг. 2).

Фигура 2

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Търговията с ЕС се увеличава със средногодишен темп от 25% – от 86 на 216 млрд. USD. Търговският баланс е положителен през целия период с изключение на 2009 г., достигайки до 34 млрд. през 2012 г. Износът нараства значително по-бързо от вноса (с около 7 процентни пункта, или с 32 млрд. USD). И при двата показателя се наблюдава пик през 2008 г., последван от спад поради кризата, за да се върнат през 2012 г. към нивата от 2008 – съответно 125 и 90 млрд. USD. И вносът, и износът от ЕС обаче намаляват спрямо общите за CEN-SAD – съответно от 51 на 33% и от 54 на 37.6%.

Двойно се увеличава делът на търговията с Китай – от 5 на над 10%, като износът и вносът нарастват със сравнително еднакви темпове. От 24-25% средногодишно през 2012 г. те достигат нива от съответно 15 и 44 млрд. USD, когато обаче износът намалява с около 2 млрд. USD спрямо 2011 г. Салдото на търговията е негативно за целия изследван период и през 2012 г. е почти 30 млрд. USD. Тук дяловете на износа и на вноса се различават съществено – износът към Китай е само 5% от общия за CEN-SAD за 2012 г., докато вносът е близо 16%.

Обратно е положението при търговията със САЩ – за целия период износът надвишава вноса, като през 2005-2007 г. той съставлява 22% от общия за CEN-SAD, през 2011 г. намалява до 17%, а през 2012 г. е само 11% (спадът е и в стойностно измерение – от 44 на 31 млрд. USD). Същевременно вносът нараства с постоянен темп от 14% средногодишно и през 2011-2012 г. е 17 млрд. USD (6.5% от общия). Търговският баланс на CEN-SAD със САЩ е положителен за целия период – от 8

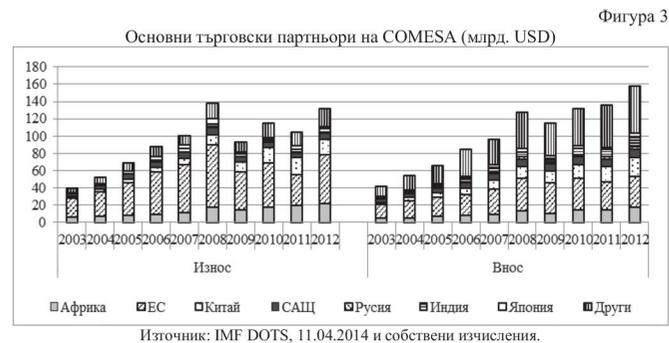
млрд. USD през 2003 г., 37 млрд. за 2008 г., 14 млрд. за 2009 г., 26 млрд. за 2011 г. той отново достига до 14 млрд. USD през 2012 г.

Сериозно място в търговията на CEN-SAD заема Индия, при която се наблюдава най-голямо увеличение за разглеждания период – от над 10 пъти общо. Износът се повишава със средногодишен темп от около 40%, достигайки от 1 млрд. USD през 2003 г. до 21 млрд. през 2012 г. (7% от общия), докато вносът расте двойно по-бавно – съответно от 2 млрд. на 10 млрд. USD (близо 4% от общия за CEN-SAD).

Търговията с останалите африкански държави заема 9-10% и нараства с темп, подобен на общия за континента (3.5 пъти). Вносът е малко по-голям от износа – съответно 19 млрд. и 17.6 млрд. USD през 2012 г.

2.2. Общ пазар на Централна и Южна Африка (COMESA)

Общността търгува главно с ЕС (32%), Китай (14%), другите африкански държави (13%) и Индия (6%). Тук обаче съществуват големи разлики между износа и вноса – при вноса дялът на търговията с останалата свят е доста висок, най-вече поради присъствието на страните от Близкия изток (ОАЕ,⁵ Кувейт, Турция и др.) като сериозни търговски партньори (общо около 15% за 2012 г.). Дялът от търговията на Африка е голям с Русия (38%), докато при останалите партньори той е едва 15-23% (фиг. 3).

За периода 2003-2012 г. общият обем на търговията с ЕС нараства със средногодишен темп от 10.3%, като през 2012 г. вносът е 36 млрд., а износът – 57 млрд. USD. Като дял от търговията за целия период износът доста надвишава вноса (с около 20 процентни пункта) – през 2003 г. той е близо 60%, а през 2012 г. намалява

⁵ И тук, както и при други общности (EAC, IGAD), ОАЕ е основен транзитен пункт за вноса от Азия поради ниските мита (George, 2013, p. 5).

до 43%. Сериозен спад в търговията с ЕС се наблюдава през 2009 и 2011 г. – съответно с 30 млрд. и 20 млрд. USD. Въпреки че през 2012 г. нарастват, и двата показателя обаче все още не са достигнали нивата (и като стойност, и като дял) от 2008 г. Търговският баланс е положителен през целия период – през 2008 г. той достига до 35 млрд., а за 2012 г. стойността му е 21.5 млрд. USD.

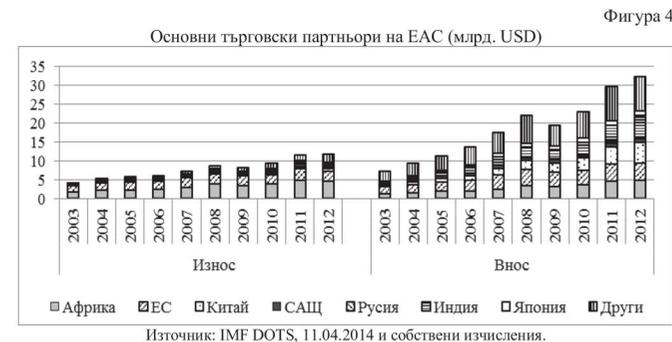
Сериозен ръст бележи търговията с Китай (с 27% средногодишно) – и вносът и износът се увеличават като дял от общата търговия на COMESA с по около 10 процентни пункта и през 2012 г. са съответно 14% (22 млрд. USD) и 13% (17 млрд. USD). Въпреки това през същата година износът спада с близо 3 млрд. USD, което води и до негативно салдо от около 5 млрд. USD.

По-висок в сравнение със средното за континента е и дялът на вътрешноконтиненталната търговия – 13.2% (38 млрд. USD), като този на вноса е малко над средния (10%), а на износа е доста по-голям – 19% за 2011 и 16% за 2012 г. (21 млрд. USD).

Най-висок ръст за периода (30% средногодишно) се отчита при търговията с Индия – вносът нараства от 1 млрд. на 11 млрд. USD, а износът – от 0.2 млрд. на близо 5 млрд. USD, заемайки дял от съответно 7 и 4% от общата търговия на COMESA.

2.3. Източноевропейска общност (EAC)

Тази общност е силно импортнозависима. През 2012 г. вносът надвишава износа с близо 20 млрд. USD, което е над 50% от общия обем на търговията. Тя е и най-малката от разглежданите РИО с общ дял от африканската търговия от едва 3.7% (фиг. 4).

При износа най-голям е дялът на вътрешноконтиненталната търговия (39%, 4.6 млрд. USD), следвана от ЕС (23%), Индия, САЩ и Китай (по около 5%). За периода 2003-2012 г. дялът на търговията с ЕС намалява почти двойно – от 38 на 23%. Вносът се

увеличава като стойност с 6% средногодишно, което е двойно по-бавно от средното за общността. Подобно е положението и при износа за САЩ, който нараства с темп от 6.5% средногодишно, достигайки 0.6 млрд. USD през 2012 г. По-бързо от средното се увеличава износът за Индия (19% средногодишен ръст) и Китай (31%), като през 2012 г. неговите стойности са съответно 0.65 и 0.59 млрд. USD.

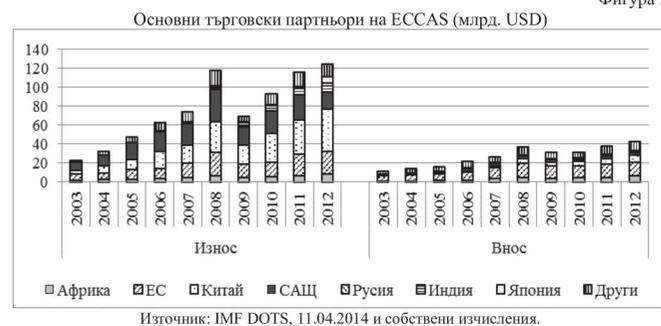
Най-голям дял от вноса има Индия (18%), следвана от Китай (17%), другите африкански държави (15%) и ЕС (13%). Високият дял на вноса от останалия свят се дължи най-вече на внос от ОАЕ, който е близо 12% от общия за ЕАС. И при вноса дялът на ЕС намалява приблизително двойно, а този на Китай и Индия се увеличава почти тройно за разглеждания период.

Повече внимание на ЕАС ще бъде отделено при разглеждането на междурегионалната и вътрешнорегионалната търговия, тъй като общността е с най-високи дялове при тях от всички разглеждани РИО.

2.4. Икономическа общност на централноафриканските държави (ECCAS)

Тук износът надвишава вноса близо 3 пъти, като през 2012 г. стойностите им са съответно 125 млрд. и 42 млрд. USD. Основни търговски партньори са Китай (32%), ЕС (23%) и САЩ (13%) (фиг. 5).

Фигура 5

Основната износна дестинация на ECCAS е Китай (36%, 45 млрд.), следван от ЕС (19%, 24 млрд.), САЩ (15%, 18 млрд.), Индия (8%, 10 млрд.) и Япония (5%, 6 млрд.). Износът за останалите африкански държави е по-нисък от средното за разглежданите РИО (6%). Такова е положението и при износа за останалия свят, който е само 11% от общия износ. ECCAS заема значителен дял от износа на континента за Китай (40%), Япония, Индия и САЩ (23-28%), докато при вноса присъствието на общността сред останалите държави в Африка е под 10%. През разглеждания период намалява дялът на ЕС и като експортна

дестинация – от 27 на 19%, както и този на САЩ – от 37 на 15%, за сметка на Китай, Индия и Япония. Само за 2012 г. спадът е с 8 процентни пункта. Различната географска структура на търговията на ECCAS се дължи най-вече на факта, че тя е износител главно на горива (95% от износа) с дългосрочни договори с основните си търговски партньори.

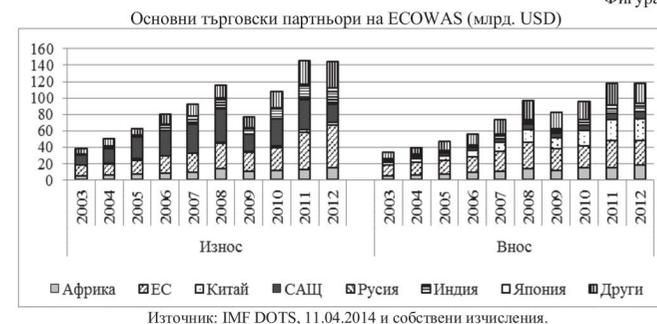
В общата търговия се отчита сериозен спад за 2009 г., причинен от глобалната криза и намаляването на световните цени на горивата. Това се наблюдава при всички основни партньори с изключение на Индия, като стойностите достигат до 12-13 млрд. USD с ЕС и Китай и цели 17 млрд. (почти двойно) със САЩ. За периода 2003-2012 г. най-съществен е ръстът на търговията с Индия (общо 50 пъти, като износът е нараствал с над 200 пъти), Япония (15 пъти) и Китай (над 10 пъти). С 5 процентни пункта годишно по-бързо от средното за континента се увеличава и търговията с останалите африкански държави.

Общността има нарастващо положително салдо с всички основни търговски партньори, като общото му измерение за 2012 г. е над 82 млрд. USD. Основен източник на вноса е ЕС, чийто дял обаче постепенно намалява – от 55% през 2003 г. до 36% през 2012 г. (15 млрд. USD). Понижава се и дялът на САЩ при вноса – от 11 на 6%. Това е компенсирано от засиленото присъствие на Китай – от 3% през 2003 г. до 18% през 2012 г. (7.5 млрд. USD), и вътрешноконтиненталната търговия – съответно от 4 до 14% (6 млрд. USD).

2.5. Икономическа общност на западноафриканските държави (ECOWAS)

Близо 1/3 от търговията на общността е с ЕС (82 млрд. USD). Другите основни партньори са останалите африкански държави (12%, 32 млрд. USD), Китай (11.7%, 31 млрд.), САЩ (11.4%, 30 млрд.) и Индия (10.5%, 21 млрд. USD). Дялът на вътрешноконтиненталната търговия е малко по-голям от средния за Африка – 12.4%, а този с останалия свят е близък до средния – 21%. ECOWAS заема около 30% от общата търговия на Африка с Китай и Индия и около 25% с ЕС и Япония. Вносът на общността се увеличава по-бързо от износа, най-вече поради все по-голямото търсене на обработени продукти (фиг. 6).

Фигура 6

През отделните години дялът на износа за ЕС варира от 25 до 30%, като той е най-висок за двете крайни години на периода – 36%, а общото стойностно нарастване е с 39 млрд. USD. При вноса се наблюдава постоянно покачване като стойност (общо с 27 млрд. USD), но спад като дял – от 40 до 25%. Средногодишно износет се увеличава с 16.3%, а вносет – с 9.3%. Салдото от почти нулево за целия период 2003-2010 г., през 2011 г. придобива положително измерение от 12 млрд. USD и 22 млрд. USD през 2012 г.

В сравнение с другите РИО дялът на търговията с Китай е по-малък, макар че и тук темпът на нарастване е бърз – 26% средногодишно. Особено нисък дял има износет за Китай – едва 2.7% (4 млрд. USD) за 2012 г., което е най-високата стойност за целия период. При вноса положението е по-различно – Китай е вторият източник на импортни продукти за ECOWAS, като за периода дялът му нараства двойно – до 22% за 2012 г., а стойността – близо 9 пъти (от 3 до 29 млрд. USD). Поради ниските нива на износ търговският баланс е отрицателен за целия период, като достига до 23 млрд. USD за 2012 г.

През изследвания период търговските потоци със САЩ се увеличават с около 16 млрд. USD, но като дял спадат почти двойно. Това се дължи преди всичко на понижението при износа – от 32 до едва 15%, докато вносет нараства бавно – от 5 до 7%. Балансът е положителен през целия период, като варира от 10 млрд. USD през 2003 г., почти 50 млрд. за 2007 г., до 30 млрд. през 2012 г.

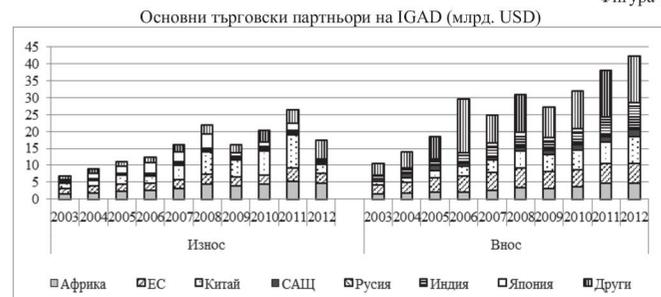
Рязко се увеличава и вносет от Индия – общо над 25 пъти като стойност (от 0.6 до 15 млрд. USD), докато износет се повишава с 20% средногодишно (от 1 до 6 млрд. USD).

Дялът на търговията с останалата свят запазва нивото си – около 19-21%, като общото увеличение на стойността ѝ е с 25 млрд. USD за износа и 17 млрд. за вноса.

2.6. Междуправителствен орган за развитие (IGAD)

През 2003-2011 г. неговите основни търговски партньори са Китай (25%, 16 млрд. USD), държавите от Близкия изток (20%, 12 млрд.), останалите африкански страни (15.5%, 10 млрд.), ЕС (15%, 9.7 млрд.) и Индия (8%, 5.1 млрд. USD) (фиг. 7).

Фигура 7

Най-важните партньори от Близкия изток са ОАЕ и Саудитска Арабия. Това се дължи на факта, че между IGAD и Съвета на страните от Залива са сключени няколко споразумения за търговия с добитък, като близо 60% от добитъка, внасян от ОАЕ и Саудитска Арабия, произхождат от IGAD. Около 6.5% от вноса и 3.7% от износа за периода 2000-2010 г. са концентрирани в ОАЕ, а за останалите страни от Близкия изток дяловете са съответно 18 и 9%.

През 2003-2011 г. голямо увеличение бележи вносет от Китай – 26% средногодишно, достигайки през 2011 г. стойност от 10 млрд. USD. Китай е основната експортна дестинация на общността с 38% от целия износ. При този показател нарастването е с 1 процентен пункт средногодишно по-бързо, отколкото при вноса, и през 2011 г. той достига 6.4 млрд. USD. Търговският баланс е с минимални положителни стойности през целия период, като през 2011 г. е 3.5 млрд. USD.

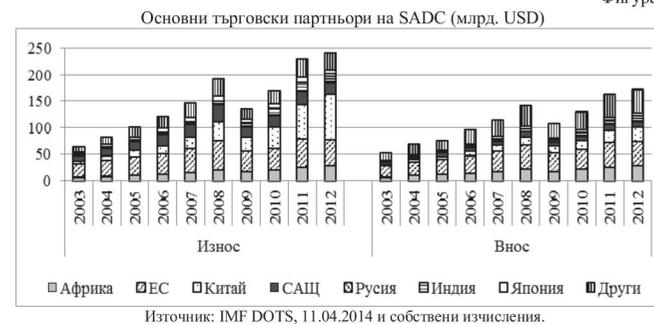
Дялът на ЕС в търговията на IGAD спада с 10 процентни пункта до 15% през 2012 г., като това се отнася и за вноса (5.9 млрд. USD за 2012 г.) и за износа (3.7 млрд.). По стойности и двата показателя нарастват със средногодишен темп от около 11%, със 7 процентни пункта по-бавно от средното за общността. За целия период салдото е отрицателно, като се запазва с относително постоянни стойности от около и малко над 2 млрд. USD.

Сериозен е ръстът (над 6 пъти) на търговията с Индия. Особено голям е той при вноса (29% средногодишно, общо 4 млрд. USD), като за 2011 г. дялът на IGAD е около 1/5 от общия внос на Африка от Индия.

2.7. Южноафриканска общност за развитие (SADC)

Търговските потоци на тази общност са концентрирани основно в Китай (27%), ЕС (23%), другите африкански страни (15%), САЩ и Индия (по 7%) (фиг.8).

Фигура 8

ЕС е лидер в търговията със SADC през целия период с изключение на последната 2012 г., когато дялът на търговските потоци със Съюза се понижава с 3 процентни пункта, а този с Китай нараства с 5. ЕС е основният източник на вноса, но и при него се отчита спад – от 41 до 27%. Увеличението на стойността е повече от двойно – от 21 на 46 млрд. USD, като през 2009 г. тя намалява и през 2011 и 2012 г. достига нивата от 2008 г. Като дял износът се понижава двойно (от 39 до 20%), а като стойност нараства с 8% средногодишно (с 8 процентни пункта по-бавно от средното за общността) до 48 млрд. USD през 2012 г. И тук през 2009 г. се наблюдава сериозен спад, но за разлика от вноса все още не е достигнато равнището от 2008 г. – 56 млрд. USD.

Търговията на SADC с Китай заема 56% от общите търговски потоци на Африка за тази страна. Дялът на Китай в износа се повишава от 7% през 2003 г. (4 млрд. USD) до лидерските 36% (86 млрд.) през 2012 г., като от 2009 г. ръстът е с по над 22 млрд. USD годишно. Износът на SADC е 76% от общия износ на континента за Китай. Вносът от Китай расте с 28% средногодишно, достигайки стойност от 27 млрд. USD през 2012 (16%). В резултат от по-бързия растеж на износа спрямо вноса се покачва и положителното измерение на търговския баланс, стигащо до близо 60 млрд. USD през 2012 г.

Дялът на САЩ в търговските потоци на SADC също се понижава (от 13 до 7.5%), като спадът при износа е много по-голям (от 18 на 8%), отколкото при вноса, който остава на същото равнище. Като стойност средногодишно износът нараства с 6.6% (от 11 до 20 млрд. USD), а вносът – с 9.4% (от 3 до 10 млрд.). През 2009 г. износът намалява значително (от 31 млрд. до 17 млрд. USD), но за разлика от ситуацията с ЕС спад е налице и през 2012 г. (6 млрд.), а сегашното ниво е подобно на това от 2006 г. С толкова се понижава и положителното измерение на търговския баланс, който през 2012 г. е 10 млрд. USD.

Увеличава се дялът на търговията с Индия (от 3 до 7%), като вносът и износът растат почти еднакво бързо (с 26-27% средногодишно) и през 2012 г. достигат до стойности от съответно 10 млрд. и 17 млрд. USD. При търговията с Индия не се наблюдава спадът от 2009 г., характерен за останалите търговски партньори.

За периода 2003-2012 г. се покачва и дялът на вътрешноконтиненталната търговия на SADC – от 11.5 до 14%, като стойностите на износа и вноса нарастват съответно до 21 млрд. и 23 млрд. USD. Това увеличение се дължи основно на повишаването на вноса от останалите африкански страни, който през 2012 г. е 16.8% от общия за SADC.

3. Междурегионална търговия

Нивата на вътрешноконтинентална търговия, и по-точно между РИО, са от голямо значение за оценяването на техния напредък и потенциал от гледна точка на процеса на създаване на Африканска икономическа общност чрез сливането на съществуващите признати РИО. Основната цел е премахването на тарифните и нетарифните пречки пред търговията и стимулирането на взаимно изгодни търговски връзки между страните и РИО чрез схеми за либерализация на търговията. Насърчаването на вътрешноконтиненталната търговия би трябвало да спомогне и за подобряване на специализацията на държавите от Африка, като по този начин се повиши добавената стойност и конкурентоспособността на производството им на световно ниво (ECA, 2013c, p. 7).

За периода 2003-2012 г. вътрешноконтиненталната търговия запазва относително постоянен дял от общата търговия на Африка – 9-10%. Стойността ѝ се повишава почти трикратно – от 31 млрд. на 119 млрд. USD, а средногодишният ѝ ръст е с 1.5 процентни пункта по-голям от средния. През целия период вносът е с около 2 процентни пункта по-малък от износа, а нарастването му като стойност е също толкова по-бавно, като за 2012 г. те са съответно 58 млрд. и 62 млрд. USD. Единствената година, през която се наблюдава спад, е 2009, но той е по-слаб в сравнение с този на стойността на общите търговски потоци на континента (фиг. 9).

Фигура 9

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Дялът на вътрешноконтиненталната търговия от общата търговия е различен при отделните РИО. Той е най-нисък в ECCAS (8.2%) и CEN-SAD (9.6%), малко по-висок в ECOWAS (12.5%), COMESA (13.2%), SADC (14%) и IGAD (15.9%), а в EAC е над 1/5 от търговските потоци на общността (21.4%). Дялът на вътрешно-континенталния износ е по-голям от този на вноса в CEN-SAD (2 процентни пункта), ECCAS (7), ECOWAS и SADC (по 5 процентни пункта). В COMESA, IGAD и EAC е обратното, като в последната вносът надвишава износа с 24 процентни пункта. През 2003-2012 г. при някои от общностите този дял нараства (CEN-SAD, COMESA, ECCAS, SADC), а при останалите намалява. Най-драстична е разликата в EAC – 6 процентни пункта спад.

Най-голяма е стойността на вътрешноконтиненталната търговия при SADC (56 млрд. USD), следвана от CEN-SAD (46 млрд.), COMESA (33 млрд.) и ECOWAS (32 млрд.), а значително по-малка е в ECCAS (13 млрд.), EAC (9 млрд.) и IGAD (8 млрд. USD). Най-съществено е увеличението на обема в ECCAS (21% средногодишно) и SADC (17.3%), а най-слабо – в EAC и IGAD (12%).

Вътрешноконтиненталният внос нараства най-бавно в EAC и IGAD (11% средногодишно), достигайки съответно 4.3 и 3.8 млрд. USD. В ECOWAS, COMESA и CEN-SAD средногодишният темп е 14% (съответно 14 млрд., 18 млрд. и 21 млрд. USD за 2012 г.), а единствената РИО, в която ръстът е над средния за континента, е SADC (16.5%), където стойността на вноса за 2012 г. е 28 млрд. USD.

Износът се повишава с 13-18% средногодишно във всички общности с изключение на ECCAS, където ръстът е над 10 пъти до 5.6 млрд. USD (2 пъти в IGAD – 8 млрд. за 2012 г.; 2.5 пъти в EAC – 4.3 млрд., COMESA – 14.5 млрд. и ECOWAS – 12.5 млрд., и над 3 пъти в CEN-SAD – 25 млрд. и SADC – 28 млрд. USD).

Интересно е наблюдението на Икономическата комисия за Африка (ИКА) на ООН (ЕСА, 2013с, р. 4-6), че вътрешноконтиненталната търговия е доста повече насочена към обработените изделия от очакваното. Приложените в изследването на ИКА статистически данни показват, че дялът на вътрешноконтиненталната търговия с обработени стоки е по-голям, отколкото при търговията с останалия свят. Според тези данни дялът на обработените изделия и на продуктите на първичния сектор във вътрешноконтиненталната търговия за периода 2000-2010 г. варира около 40% за всяка от двете категории, докато селскостопанските стоки съставляват само около 15% – това е парадоксално от гледна точка на потенциала на сектора в Африка като двигател на растежа, търговията, заетостта и намаляването на бедността. Високият дял на вътрешноконтинентална търговия със суровини пък предполага възможности за търговия, създаваща добавена стойност вътре в континента. Въпреки тези данни обаче африканските държави и РИО не могат да задоволят взаимните си импортни нужди поради подобните си производствени структури и по този начин остават зависими от търговията с останалия свят.

При междурегионалната търговия в почти всички общности най-висок е дялът на вътрешнорегионалната търговия (около половината до 2/3 от вътрешноконтиненталната). Изключение правят IGAD и EAC, които търгуват повече с COMESA, а това се дължи на факта, че почти всички членувачи в тях държави са членки и на COMESA и прилагат и нейните либерализиращи търговията режими. Изключение от тази тенденция е и ECCAS, която отчита най-нисък дял на търговията с Африка и в която дялът на вътрешнорегионалната търговия е много малък (под 1%) (табл. 2).

Таблица 2

Междурегионална търговия на РИО							
	CEN-SAD	COMESA	EAC	ECCAS	ECOWAS	IGAD	SADC
Дял от общата търговия на РИО, 2012 (%)							
Африка	9.6	13.2	21.4	8.2	12.5	15.9	14.0
CEN-SAD	6.6	3.9	2.8	2.0	8.9	4.6	2.1
COMESA	2.0	7.0	14.4	2.0	0.2	10.8	5.4
EAC	0.2	2.2	11.1	0.5	0.0	6.3	1.0
ECCAS	0.5	1.2	1.9	0.7	0.7	0.9	2.1
ECOWAS	4.1	0.2	0.3	1.5	8.3	0.2	1.7
IGAD	0.5	2.3	8.4	0.3	0.0	7.2	0.7
SADC	1.4	6.8	9.3	5.2	2.6	4.8	10.9
Средногодишен ръст, 2003-2012 (%)							
CEN-SAD	15.5	19.0	17.4	14.2	14.2	19.0	18.6
COMESA	19.1	19.1	13.5	31.7	13.0	12.5	17.0
EAC	15.5	12.6	12.8	15.3	12.4	11.7	13.4
ECCAS	14.2	32.6	17.8	13.1	12.6	17.8	27.4
ECOWAS	14.3	13.3	13.7	13.3	13.9	13.1	19.4
IGAD	18.0	11.6	11.4	14.6	12.7	9.8	14.6
SADC	19.4	16.2	13.2	28.1	20.5	14.2	17.5

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Относително голям дял в търговията на *Общността на Сахел-Сахарските държави* заема ECOWAS (4.1%, 23 млрд. USD), което донякъде може да бъде обяснено с припокриващото се членство на някои държави в двете общности, както и COMESA (2%, 11 млрд.). Най-бързо се увеличава обемът на търговията със SADC и COMESA (около 4 пъти), а най-бавно – с ECCAS и ECOWAS (2.3 пъти).

Основен търговски партньор на *Общия пазар на Централна и Източна Африка* сред РИО е SADC (6.8%, 20 млрд. USD), като търговията помежду им е почти равна на вътрешнорегионалната. Изключително бързо нараства търговията с ECCAS (близо 12 пъти), докато при всички останали РИО ръстът е под средния за общността, достигайки до под 2 пъти за IGAD и EAC.

Източноефриканската общност търгува активно с COMESA и IGAD (съответно 14.4 и 8.4%, 6 млрд. и 4 млрд. USD). Това също може да се обясни с припокриващото се членство на държавите, като някои от тях (Кения, Уганда) участват и в трите общности. И тук най-бързо се увеличават търговските потоци с ECCAS (3.4 пъти), докато тези с останалите РИО имат близък темп на нарастване (12-13% средногодишно).

Основен партньор на *Икономическата общност на централноефриканските държави* сред РИО е SADC (5.2%, 9 млрд.), като търговията помежду им е близо 2/3 от цялата вътрешноконтинентална търговия на ECCAS. За периода 2003-2012 г. рязко нараства търговията с COMESA и SADC (съответно 11 и 9 пъти).

Най-голям дял в търговията на *Икономическата общност на западноефриканските държави* заема CEN-SAD (8.9%) поради посочените вече причини. Най-съществен ръст отбелязва търговията със SADC (4.5 пъти), докато тази с всички останали РИО нараства около 2 пъти за периода 2003-2012 г.

И в *Междуправителствения орган за развитие* припокриващото се членство може да се разглежда като фактор за високия дял на търговията с COMESA (10.8%), EAC (6.3%) и SADC (4.8%, 3 млрд. USD). И тук най-бързо се увеличава търговията с ECCAS (3.4 пъти), а най-бавно – вътрешнорегионалната (само с 30% за целия период).

Основен търговски партньор на *Южноафриканската общност за развитие* сред африканските РИО е COMESA (5.4%). Най-голям е ръстът на търговията с ECCAS (8 пъти), бързо се увеличава и обемът ѝ с ECOWAS и CEN-SAD (близо 4 пъти).

4. Вътрешнорегионална търговия

Целта на икономическата интеграция е създаването на по-голям пазар, на който факторите на производството се използват по-ефективно и където страните-членки извличат повече ползи от търговията помежду си. Най-явните индикатори за успеха на дадена интеграционна схема са обемът и нарастването на вътрешнорегионалните търговски потоци. Те показват доколко са ефективни режимите за либерализация на търговията вътре в общността, до каква степен самата интеграция допринася за развитието на страните-членки и колко и какви са реализираните ползи от създаването на търговия и отклоненията в нея. Затова тук ще бъде анализирана подробно вътрешнорегионалната търговия на отделните регионални икономически общности в Африка, които са признати за изграждащи блокове на АИО – като принос на отделните страни-членки на съответните РИО и като тенденции за периода 2003-2012 г.

4.1. Общност на Сахел-Сахарските държави (CEN-SAD)

През изследвания период дялът на вътрешнорегионалната търговия в тази общност остава, общо взето, еднакъв – около 6%, като за 2012 г. той е 6.6%. Няма съществено изменение и при вноса, и при износа – съответно 6.2 и 6.9% за 2012 г., като и двата показателя нарастват с по 15.5% средногодишно, за да достигнат през 2012 г. нива от 18 и 19 млрд. USD (табл. 3).

Таблица 3

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	5 215	19 283	6.9 ³	15.6	4 994	18 112	6.2 ³	15.4	37 395	6.6 ³
Бенин	193	220	3.0	13.1	49	145	0.8	12.8	730	9.9
Буркина Фасо	348	449	4.3	10.0	278	122	0.7	-8.8	942	33.7
Гамбия	74	103	0.7	7.1	1	4	0.0	17.7	141	13.3
Гана	856	1 042	16.3	15.5	144	462	2.6	13.8	3 602	13.5
Гвинея-Бисау	60	40	0.4	1.8	13	67	0.4	20.2	137	27.7
Джибути	6	10	0.8	42.9	125	426	2.4	14.6	581	14.3
Египет	113	143	3.2	20.9	370	2 899	16.0	25.7	3 523	3.4
Кот д'Ивоар	601	1 065	14.8	18.9	961	2 720	15.0	12.3	5 583	27.8
Либерия	37	60	0.6	14.3	10	45	0.2	18.2	167	1.1
Либия	564	501	15.6	20.5	421	1 070	5.9	10.9	4 083	5.4
Мали	299	428	4.3	12.1	12	29	0.2	10.0	864	29.4
Мароко	306	318	4.9	13.3	249	1 058	5.8	17.4	1 999	3.2
Нигер	171	154	2.3	11.1	82	212	1.2	11.1	654	34.6
Нигерия	355	759	8.9	19.2	1 100	5 516	30.5	19.6	7 233	4.6
Сенегал	441	518	5.5	10.3	364	759	4.2	8.5	1 822	18.0
Сiera Леоне	53	62	0.6	8.9	2	9	0.1	19.9	124	5.2
Сомалия	0	1	0.1	64.0	6	21	0.1	14.9	42	2.0
Судан	126	211	3.6	20.9	69	193	1.1	12.1	885	6.2
Того	83	96	1.6	15.9	236	441	2.4	7.2	753	7.7
Тунис	491	587	7.6	12.9	489	1 885	10.4	16.2	3 352	8.3
ЦАР	7	8	0.1	13.7	2	6	0.0	16.1	28	5.3
Чад	18	27	0.4	18.3	9	14	0.1	5.1	94	2.2

¹ средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Забележка. Няма данни за Еритрея (дял от общата търговия 0.3%).

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-голям принос във вътрешнорегионалната търговия на CEN-SAD имат Нигерия (19%), Кот д'Ивоар (15%), Мали, Гана, Египет и Тунис (по около 10%) – общо тези 6 държави осъществяват около 3/4 от цялата вътрешнорегионална търговия. Водещо място при вноса заемат Нигерия, Египет и Кот д'Ивоар (общо 60%), а при износа – Гана, Либия и Кот д'Ивоар (общо 47%). Интересно е, че дялът на Нигерия във вноса е над 30% и само 9% от износа, като общият търговски баланс на търговията на страната с останалите държави от CEN-SAD е около минус 4 млрд. USD. Най-бързо расте обемът на търговията на Египет (29.4% средногодишно), Сомалия (22%), Либия (20%), Мароко и Джибути (17%), а най-бавно – в Буркина Фасо и Гамбия (под 4%).

Въпреки че има най-голям принос във вътрешнорегионалната търговия (7.2 млрд USD за 2012 г.), при Нигерия дялът на вътрешнорегионалната от общата търговия на страната е доста нисък – едва 4.6%. В 9 от страните-членки този дял е над средното за континента, като най-висок е в Нигер (35%), Буркина Фасо (34%), Мали, Кот д'Ивоар и Гвинея-Бисау (28-29%) – всички те членуват и в ECOWAS, и в една от паричните зони в него (Западноафриканския икономически и паричен съюз).

CEN-SAD не успява да осъществи потенциалните ползи от интеграцията от гледна точка на вътрешнорегионалната търговия. Въпреки че е над 2/3 от цялата търговия с Африка, търговията на страните-членки помежду им остава относително слаба, а и няма тенденция да нараства. Това показва, че политиките за либерализация на търговията на общността не се прилагат или са неефективни. Повечето от държавите с голям дял на търговията с останалите членки на CEN-SAD членуват и в други регионални интеграционни общности (ECOWAS, COMESA), в които интеграционните процеси са по-зadълбочени, и търгуват основно с партньорите си в тях.

4.2. Общ пазар на Централна и Южна Африка (COMESA)

Тук обемът на вътрешнорегионалната търговия за разглеждания период се увеличава 5 пъти, а дялът ѝ – с 2 процентни пункта, достигайки 7%. Със същата промяна и стойности са както вноса, така и износа, като и двата показателя нарастват с около 19% средногодишно и съответно със 7.5 млрд. и 8.5 млрд. USD. И в тази общност вътрешнорегионалната търговия е над половината от вътрешноконтиненталната (53%) (табл. 4).

Таблица 4

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	2 203	10 890	6.9 ³	19.4	2 004	9 403	7.1 ³	18.7	20 292	7.0 ³
Бурунди	42	139	1.3	14.1	3	31	0.3	28.6	170	25.9
Коморски о-ви	13	27	0.2	8.8	1	1	0.0	2.8	28	9.3
ДР Конго	145	1 661	15.3	31.1	25	1 285	13.7	54.7	2 946	24.5
Джибути	141	123	1.1	-1.5	64	13	0.1	-16.1	136	3.3
Египет	225	835	7.7	15.7	237	2 480	26.4	29.8	3 315	3.2
Етиопия	116	325	3.0	12.1	130	100	1.1	-2.9	425	4.3
Кения	155	714	6.6	18.5	810	1 823	19.4	9.4	2 537	10.8
Либия	126	1 576	14.5	32.4	35	153	1.6	18.0	1 729	2.3
Малагаскар	69	202	1.9	12.7	52	38	0.4	-3.3	240	5.6
Малави	74	299	2.7	16.8	59	190	2.0	13.8	490	17.8
Мавриций	93	155	1.4	5.9	149	216	2.3	4.2	371	5.1
Руанда	123	476	4.4	16.2	3	121	1.3	52.0	598	38.4
Сейшелски о-ви	14	43	0.4	13.4	0	39	0.4	68.8	82	5.8
Судан	202	782	7.2	16.2	96	381	4.0	16.5	1 163	8.1
Уганда	379	973	8.9	11.1	142	587	6.2	17.1	1 560	26.5
Замбия	257	1 873	17.2	24.7	88	1 503	16.0	37.0	3 376	24.7
Зимбабве	29	687	6.3	42.1	109	441	4.7	16.8	1 127	16.7

¹ средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Забележка. Няма данни за Еритрея и Свазиленд (дял от общата търговия resp. 0.5 и 1.3%).
Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Около 2/3 от вътрешнорегионалната търговия през 2012 г. осъществяват Замбия (17%), Египет (16%), ДР Конго (15%) и Кения (13%). Египет, Кения и Замбия са най-активни при вноса (общо 62%), а Замбия, ДР Конго и Либия – при износа (общо 47%).

Най-бързо се повишава вътрешнорегионалният внос на ДР Конго (55%), където обемът на търговията от 170 млн. USD през 2003 г. достига до близо 3 млрд. за 2012 г., Сейшелските острови (69%), Замбия, Египет и Бурунди (по около 30% средногодишно). В няколко държави се наблюдава спад, като най-голям е той в Джибути (близо 5 пъти), която е и единствената държава в общността с намаляващ обем на търговията – от 205 млн. USD през 2003 г. на 136 млн. през 2012 г. При износа най-съществено увеличение се наблюдава в Зимбабве (42%), Либия (32%), ДР Конго (31%), Замбия (24%) и Кения (19% средногодишно).

Най-много ползи от интеграционния процес (като дял на вътрешнорегионалната от националната търговия) извличат Руанда (38%), Уганда и Бурунди (по 26%), Замбия и ДР Конго (по 25%).

Делът на вътрешноконтиненталната търговия в COMESA все още е нисък, но показва постоянна тенденция към повишение, която е по-бърза от средното нарастване на обема на търговските потоци за общността. Очевидно е влиянието на задълбочаването на интеграционния процес – повече от половината от увеличаването на обема на вътрешнорегионалната търговия се осъществява след 2009 г., когато в общността започва да действа митнически съюз.

4.3. Източнафриканска общност (EAC)

Въпреки че е най-малката РИО като обем на търговските потоци, общността е лидер в Африка по отношение на дела на вътрешнорегионалната търговия – 11.1% през 2012 г. За разглеждания период обаче се отчита спад от 3.6 процентни пункта. Особено висок е делът на вътрешнорегионалния внос – почти 1/5, докато износьт заема едва 8% и при него намалението спрямо 2003 г. е по-голямо – с 3 процентни пункта. За разлика от останалите РИО обаче тук стойността на вътрешно-регионалната търговия се увеличава по-бавно от общата (съответно 2 и 3 пъти), а от своя страна вносът расте с по-слаби темпове от износа – съответно 11.6 и 14.1% средногодишно (табл. 5).

Вътрешнорегионална търговия на EAC (млн. USD)

Таблица 5

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	787	2 582	8.0 ³	14.1	879	2 355	19.8 ³	11.6	4 937	11.1 ³
Бурунди	51	147	5.7	12.5	3	16	0.7	20.7	163	25.0
Кения	32	359	13.9	30.9	711	1 567	66.5	9.2	1 926	8.2
Руанда	118	495	19.2	17.3	1	29	1.2	41.6	524	33.6
Танзания	218	636	24.6	12.6	48	325	13.8	23.7	961	7.5
Уганда	369	944	36.6	11.0	115	418	17.7	15.4	1 362	23.1

¹ средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-голям дял от вътрешнорегионалната търговия има Кения (39%), следвана от Уганда (28%) и Танзания (19%). Най-активно с останалите страни-членки търгуват Уганда и Руанда. Съпоставено с дела им в общата търговия на ЕАС, Уганда осъществява 16% от търговията на РИО и 28% от вътрешнорегионалната, а Руанда съответно 4 и 11%. Кения реализира две трети от вноса в общността, а най-големите износители са Уганда (36.6%), Танзания (24.6) и Руанда (19.2%). Най-висок ръст при вноса отчита Руанда (42% средногодишно), а при износа – Кения (31%).

Лидери по отношение на дела на вътрешнорегионалната търговия спрямо общата са Руанда (33.6%), Бурунди (25%) и Уганда (23.1%), докато в по-големите и по-отворени икономики на Танзания и Кения той е едва около 8%.

ЕАС е общността, в която интеграционният процес е най-задълбочен – създадена като митнически съюз, тя е единствената, където има действащ общ пазар. Това проличава от по-високите нива на вътрешнорегионална търговия в сравнение с останалите РИО. Намаляването на дела на вътрешнорегионалната търговия е свързано най-вече с факта, че със създаването на тристранната зона за свободна търговия всички страни-членки на общността получават достъп до още по-голям пазар като членки или на COMESA, или на SADC. Така се повишава делът на вътрешноконтиненталната и особено на между-регионалната търговия с тези РИО, като той е най-високият в Африка – над 1/5 от общата търговия на ЕАС.

4.4. Икономическа общност на централноафриканските държави (ECCAS)

Тази общност е изключение от останалите РИО по отношение на вътрешнорегионалната търговия. Държавите в нея търгуват помежду си изключително малко – едва 0.7% от общата търговия са между страните-членки. Вносът и износьт са близки като стойност (съответно 690 и 526 млн. USD за 2012 г.), но делът на последния е малко по-висок (респ. 0.4 и 1.5%). Темпът на нарастване на вътрешнорегионалните търговски потоци е почти два пъти по-бавен, отколкото при общата търговия на ECCAS (табл. 6).

Вътрешнорегионална търговия на ECCAS (млн. USD)

Таблица 6

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	234	690	1.5 ³	12.7	164	526	0.4 ³	13.8	1 216	0.7 ³
Ангола	10	56	8.1	20.7	2	6	1.1	13.1	62	0.1
Бурунди	1	5	0.7	15.6	0	10	1.9	45.4	15	2.3
Габон	75	256	37.1	14.6	21	68	12.9	14.0	324	2.4
ДР Конго	16	64	9.2	16.6	6	11	2.1	5.9	74	0.6
Екватор. Гвинея	2	8	1.2	16.6	0	1	0.1	3.6	8	0.0
Камерун	19	15	2.2	-2.1	111	336	63.8	13.1	351	3.0
Конго	38	39	5.7	0.4	19	81	15.4	17.7	120	0.8
Сао Томе и Принципи	2	7	1.0	14.5	0	0	0.0	14.6	7	6.8
ЦАР	21	69	10.0	14.1	4	14	2.7	14.4	83	15.7
Чад	50	171	24.8	14.6	0	0	0.1	16.4	171	4.1

¹ средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-голям дял във вътрешнорегионалната търговия имат Камерун (29%), който е лидер във вноса (64%), и Габон (27%), който пък е пръв при износа (37%) с най-висок ръст по този показател (над 3 пъти). Сериозен ръст на износа отбелязва и Чад (35% средногодишно), а на вноса – Бурунди (45%) и Конго (18%).

Единствените страни в общността, където дялът на вътрешноконтиненталната търговия е над 5%, са Сао Томе и Принципи (6.8%) и Централноафриканската република (15.7%), като в 4 от останалите държави този дял е под 1%.

Честите конфликти (вътрешни и външни), политическата нестабилност и недоверието между държавите в ECCAS могат да се разглеждат като основни причини за крайно неефективната и неуспешна политика на търговска интеграция в общността. Въпреки че има частично действаща зона за свободна търговия и митнически съюз, изключенията от тях са толкова много, че ECCAS очевидно не се разглежда от страните, членувачи в нея, като потенциална рамка за осъществяване на ползите от интеграционния процес.

4.5. Икономическа общност на западноафриканските държави (ECOWAS)

Дялът на вътрешнорегионалната търговия в общността е относително висок – 8.3% за 2012 г. И тук, както в ЕАС той намалява (от 10.6% през 2004 г.), като особено рязък е спадът през 2011 г. – от 8.8% през 2010 г. до 6.8% през 2011 г. Понижение се наблюдава и при вноса, и при износа – при вноса то е 9.2% през 2004 г., едва 5.9% през 2011 г. и 7.2% през 2012 г., а при износа – 12.3, 7.9 и 9.6% за съответните години. Стойността на вътрешнорегионалната търговия пък нараства, макар и с 3 процентни пункта средногодишно по-бавно от средната за общността, като и тук износът изпреварва вноса с половин процентен пункт (табл. 7).

Таблица 7

Вътрешнорегионална търговия на ECOWAS (млн. USD)

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	3 474	11 384	9.6 ³	14.1	3 298	10 415	7.2 ³	13.6	21 799	8.3 ³
Бенин	187	541	4.7	12.5	45	142	1.4	13.7	682	9.2
Буркина Фасо	342	767	6.7	9.4	278	117	1.1	-9.2	884	31.6
Капе Верде	10	6	0.1	-5.4	0	0	0.0	17.1	6	0.8
Кот д'Ивоар	570	2 719	23.9	19.0	957	2 772	26.6	12.5	5 491	27.4
Гамбия	65	117	1.0	6.6	1	4	0.0	18.4	121	11.4
Гана	822	2 923	25.7	15.1	139	446	4.3	13.8	3 369	12.6
Гвинея	61	229	2.0	15.8	57	14	0.1	-14.6	242	5.1
Гвинея-Бисау	59	64	0.6	0.8	14	68	0.6	18.9	131	26.6
Либерия	30	116	1.0	16.3	10	23	0.2	9.4	139	0.9
Мали	280	780	6.9	12.1	4	28	0.3	23.0	808	27.5
Нигер	157	402	3.5	11.0	82	211	2.0	11.1	613	32.5
Нигерия	362	1 427	12.5	16.5	1 092	5 311	51.0	19.2	6 738	4.3
Сенегал	398	939	8.3	10.0	388	843	8.1	9.0	1 783	17.6
Сиера Леоне	53	114	1.0	8.9	1	8	0.1	26.2	122	5.1
Того	77	240	2.1	13.4	230	429	4.1	7.1	668	6.9

¹ средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-голям принос във вътрешнорегионалната търговия имат Нигерия (31%), Кот д'Ивоар (25%) и Гана (15%). Над половината от регионалния внос е насочен към Нигерия, следвана от Кот д'Ивоар (27%). Най-значителен в износа е дялът на Гана (26%), следвана от големите икономики на Кот д'Ивоар (24%) и Нигерия (13%). Най-бързо расте вносът на Сиера Леоне (26% средногодишно), Мали (19%) и Нигерия (19%), а износът – на Кот д'Ивоар (19%) и Нигерия (17%).

Най-активни във вътрешнорегионалната като дял от общата национална търговия са страните-членки на Западноафриканския паричен съюз, Буркина Фасо, Кот д'Ивоар, Гвинея-Бисау, Мали, Нигер и Сенегал (18-33%), като изключение правят Бенин и Того (съответно 9 и 7%). В членуващите в Западноафриканската парична зона държави дялът на регионалната търговия е значително по-нисък (1-7%), като най-висок е в Гамбия и Гана (12%).

Обемът на вътрешнорегионална търговия в ECOWAS нараства постепенно, макар и дялът слабо да намалява. Особено ефективни при осъществяване на търговските ползи от интеграцията са страните-членки на по-стария и по-добре развит паричен съюз на франкофонските държави в рамките на общността – УЕМОА. Очевидно е, че предприеманите мерки за търговска либерализация, свързани със създаването на общ пазар и свободно движение на факторите на производството, дават резултат, а предвиденото сливане на двата парични съюза в общността би допринесло още повече за развитието на интеграционния процес.

4.6. Междуправителствен орган за развитие (IGAD)

Въпреки всички заявени намерения за интегриране на търговията на държавите в региона, за периода 2003-2012 г. дялът на вътрешнорегионалната търговия в тази общност спада, макар и съвсем леко – от 8 до 7.2%. Това важи и за вноса (от 8.4 до 5.2%), и за износа (от 14 до 11.9%), който през целия период е с по-висок дял от износа. За 2003-2011 г. той е с около 50% по-голям от този на износа, а през 2012 г. го надвишава повече от двойно. Износът нараства малко по-бързо от вноса (с 1.5 процентни пункта средногодишно) и през 2012 г. достига нива от около 2.3 млрд. USD.

Таблица 8

Вътрешнорегионална търговия на IGAD (млн. USD)

	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	870	2 296	5.2 ³	12.9	970	2 288	11.9 ³	11.3	4 585	7.2 ³
Джибути	138	81	3.9	-6.5	182	433	20.0	11.5	514	12.6
Етиопия	93	368	11.6	18.7	128	65	3.6	-8.1	433	4.4
Кения	21	124	8.8	24.5	543	1 343	54.9	12.0	1 467	6.2
Сомалия	187	636	31.4	16.5	1	3	0.1	16.9	639	31.1
Судан	73	151	4.9	9.6	23	305	11.8	38.4	456	3.2
Уганда	357	937	39.5	12.8	94	138	9.6	5.0	1 075	18.2

¹ Средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО.
Забележка. Няма данни за Еритрея (дял от общата търговия 2.3%).

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-съществен принос в регионалната търговия има Кения (32%), на която се дължи повече от половината от вноса (55%), следвана от Уганда (23%) и Сомалия (14%), които пък са най-големите износители в общността (общо 71%). Въпреки че остава с относително нисък дял (9% за 2012 г.), най-голям средногодишен ръст (25%) при износа се наблюдава в Кения, докато вносът се увеличава най-бързо в Судан (38%).

Най-съществен е дялът на вътрешнорегионалната от общата национална търговия в Сомалия (31%), Уганда (18%) и Джибути (13%), докато в най-допринасящата като стойност за вътрешнорегионалната търговия Кения той е само 6%.

IGAD не успява да осъществи потенциалните ползи от интеграцията от гледна точка на вътрешнорегионалната търговия. Въпреки че заема над половината от цялата търговия с Африка, дялът на търговията на страните-членки помежду им остава относително малък и не показва тенденция да нараства, което е знак за недостатъчност или неефективност на политиките за либерализация на търговията на общността. Повечето от държавите, които имат висок дял на търговията с останалите членки на IGAD, членуват и в други регионални интеграционни общности (EAC, COMESA, SADC), достигнали до по-висока степен на интеграция, и търгуват основно с партньорите си в тях.

4.7. Южноафриканска общност за развитие (SADC)

Стойността на вътрешнорегионалната търговия на общността е най-голяма в сравнение с всички РИО в Африка – близо 45 млрд. USD за 2012 г. Дялът ѝ също е съществен (10,9%) – почти колкото във водещата по този показател EAC. Дялът на вътрешнорегионалния износ е най-високият в Африка – 13,5%, а вносът е 9%. И двата показателя нарастват по-бързо от средното за общността – съответно с 19 и 16% средногодишно. И тук през 2009 г. се наблюдава спад и при вноса, и при износа с около 25% спрямо 2008 г., който обаче е компенсирал още през следващата 2010 г., а през 2012 двата показателя достигат стойности от съответно 22 млрд. и 23 млрд. USD през 2012 г. (табл. 9).

Таблица 9

	Вътрешнорегионална търговия на SADC (млн. USD)									
	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2003 г.	2012 г.	Дял (%)	Ръст ¹	2012 г.	Дял (%) ²
Общо	4 880	23 211	13,5 ³	18,9	5663	21 633	9,0 ³	16,1	44 844	10,9 ³
Ангола	496	1543	6,6	13,4	2	2 774	12,8	120,1	4 317	4,7
ДР Конго	253	2556	11,0	29,3	19	1 218	5,6	58,9	3 774	31,4
Мадагаскар	148	389	1,7	11,3	66	96	0,4	4,4	485	11,4
Малави	368	800	3,4	9,0	86	243	1,1	12,2	1 043	38,0
Мозамбик	698	2 717	11,7	16,3	256	1 444	6,7	21,2	4 161	36,0
Мавриций	369	450	1,9	2,2	165	424	2,0	11,0	874	12,1
Сейшелски о-ви	54	86	0,4	5,2	1	29	0,1	46,8	115	8,2
РЮА	598	5 801	25,0	28,7	3613	11 357	52,5	13,6	17 158	7,3
Танзания	447	891	3,8	8,0	94	358	1,7	16,1	1 249	9,8
Замбия	1 018	4 602	19,8	18,2	423	2 609	12,1	22,4	7 212	52,8
Зимбабве	431	3 377	14,5	25,7	939	1 080	5,0	1,6	4 457	65,9

¹ Средногодишен 2003-2102 г., %; ² от търговията на държавата; ³ от РИО Забелжка. Няма данни за Ботсуана, Лесото, Намибия и Свазиленд (дял от общата търговия съотв. 3,3, 0,9, 2,6 и 0,9%).

Източник: IMF DOTS, 11.04.2014 и собствени изчисления.

Най-значителен дял във вътрешнорегионалната търговия има най-голямата икономика – Република Южна Африка (38%), която е лидер и при износа (25%), и особено при вноса (53%). Втора като дял в търговията е Замбия (16%), която е втора и при износа (20%). Страната заема трето място при вноса, изпреварена със 165 млн. USD от Ангола (съответно 12,1 и 12,8% дял). С относително висок дял от вътрешнорегионалната търговия (8-10%) са и Зимбабве (трета при износа с 15% дял), Ангола, Мозамбик и ДР Конго. Най-голям ръст на износа отбелязват ДР Конго и РЮА (по 29% средногодишно) и Зимбабве (26%), а при вноса – Ангола (120%), ДР Конго (59%) и Сейшелските острови (47% средногодишно нарастване).

Водеща сред икономиките в общността по дял на вътрешнорегионалната спрямо националната търговия с над две трети от търговията е Зимбабве (66%), следвана от Замбия (53%) и Малави, Мозамбик и ДР Конго (съответно 38, 36 и 32%). Някоя от тези държави не членува в по-засилената форма на интеграция в общността – Южноафриканския митнически съюз, макар че реално (макар и формално да е отложен за 2015 г.) на територията на SADC действа общ пазар, а на територията на SACU – икономически и паричен съюз.

SADC, в която членува най-голямата икономика на континента РЮА, е лидер във вътрешнорегионалната търговия в Африка като стойност и съвсем близо до първата РИО – EAC, като дял. През разглеждания период обемът на търговията нараства драстично. В общността членуват държавите с най-високи стойности на вътрешнорегионалната спрямо националната търговия. SADC е единствената общност, която не само че успява бързо да преодолее кризата от 2009 г., характерна за всички РИО, но и да увеличи както стойността, така и дела на регионалната търговия с повече от 50% през следващия период до 2012 г. Ясните политически ангажменти, продиктувани от централното място на РЮА, а също и точно определените схеми за разпределяне на ползите от интеграцията допринасят както за по-бързото задълбочаване на интеграционния процес, така и за ефективното използване на механизмите на търговска либерализация и осъществяване на ползите от интеграцията, особено в аспекта им на създаване на търговия.

5. Заключение

Основните търговски потоци на африканските държави и РИО са силно зависими от историческите им връзки с останалия свят и особено с Европа. Над 80% от износа на страните в Африка са насочени към пазари извън континента, подобен е и дялът на вноса, идващ от външни източници. Основните тенденции, които се наблюдават при всички РИО, са пренасочването на търговските потоци от ЕС и САЩ към Китай и Индия, макар че при почти всички общности ЕС запазва лидерската си позиция. При някои общности това се отразява повече върху износа (ECCAS, SADC), при други – върху вноса (CEN-SAD, EAC, ECOWAS), а за трети – еднакво силно и върху двете (COMESA, IGAD). Забелязва се спад в търговията през годините на кризата (2009-2010), който обаче впоследствие е наваксан. Като цяло нарастването на стойността на търговията на всички РИО с всички основни търговски партньори през 2012 г. е по-голямо от средното за света.

През разглеждания период дялът на вътрешноконтиненталната търговия в Африка остава малък (9-10%) – за сравнение през 2012 г. в Европа той е 72%, в Азия – 52%, в Северна Америка – 48%, а в Централна и Южна Америка – 26% (WTO, 2013). Основните причини за ниския дял на вътрешноконтиненталната търговия са няколко: първо, производствената и експортната структура на повечето африкански икономики се базират на суровини, търсенето за които е ориентирано главно извън континента; второ, налице са структурни недостатъци, които се изразяват в силната зависимост на икономиките от извънконтинентален внос, като по този начин основна движеща сила на растежа стават външните, а не националните пазари; трето, слабата производителност се понижава допълнително от неподходяща или липсваща инфраструктура.

Въпреки че за периода 2003-2012 г. междурегионалната търговия нараства с по-бързи темпове от общия обем на търговските потоци на регионалните икономически общности в Африка, постигнатите досега резултати са доста ограничени и дялът и обемът на търговията между отделните РИО остават относително малки. Най-често по-високите обеми на търговия между РИО се дължат на припокриващо се членство на някои държави, които се възползват от либерализирането на търговията в отделните РИО, без обаче това да води до съществено увеличение на търговията между самите общности. Макар и все още без видими резултати, създаването на тристранната зона за свободна търговия между COMESA, EAC и SADC може да се възприеме като добър сигнал за преодоляване на дефицита в междурегионалната търговия, разглеждана като необходима стъпка за изграждането на общ пазар и впоследствие на единна Африканска икономическа общност.

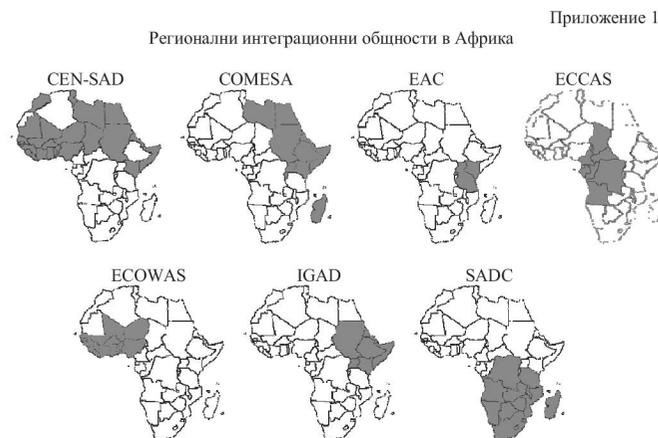
Африканските държави търгуват малко помежду си, но те имат потенциал да засилят търговията от гледна точка на географската близост, културното наследство и размера на икономиките. Данни, получени от гравитационен модел, показват, че страните от Западна и Централна Африка осъществяват едва 43% от потенциалната търговия помежду си, а тези в Източна и Южна Африка – 75% (ЕСА, 2013с, р. 5).

Нивата на вътрешнорегионалната търговия на африканските РИО са относително ниски (1-11% от общия обем на търговията), което свидетелства за недотам доброто изпълнение на поетите от страните-членки ангажменти за премахване на тарифните и нетарифните ограничения, произтичащо най-вече от опасенията им относно разпределението на ползите от интеграцията. Най-активно участващи във вътрешнорегионалната търговия са големите икономики в отделните РИО. От направения анализ ясно се вижда, че колкото по-напреднал и задълбочен е интеграционният процес, т.е. колкото по-големи са институционализираните политически ангажменти, поети от държавите-членки, толкова по-високи са нивата на вътрешнорегионална търговия, а оттам – и по-ефективно се осъществяват ползите от интеграцията.

На практика увеличаването на вътрешноконтиненталната и междурегионалната търговия може да се постигне чрез структурна диверсификация на производството, каквато някои страни вече осъществяват успешно, преориентирайки се към обработени изделия (най-показателният пример е РЮА). Това може да бъде разглеждано като начало на така необходимото реструктуриране на производството, на базата на което да се разширява взаимно изгодната търговия между африканските държави и РИО.

Използвана литература

- Маринов, Е. (2013). Стокова структура на външната търговия на регионалните интеграционни общности в Африка. – Икономическа мисъл, N 4, с. 117-134.
- Маринов, В. (1999). Регионална икономическа интеграция. УИ „Стопанство“, С.
- Шикова, И. (2011). Политики на Европейския съюз. УИ “Св. Климент Охридски”, С.
- Abdel Jaber, T. (1971). A review article: The relevance of traditional integration theory to less developed countries. – Journal of Common Market Studies 9 (3), pp. 254-267.
- Balassa, B. (1965). Economic development and integration. Centro De Estudios Monetario Latinoamericanos. Mexico.
- Economic Commission for Africa. (2010). Assessing Regional Integration in Africa IV. Enhancing Intra-African Trade. Addis Ababa.
- Economic Commission for Africa. (2011). Progress on Regional Integration in Africa. Addis Ababa.
- Economic Commission for Africa. (2012). Assessing Regional Integration in Africa V. Towards an African Continental Free Trade Area. Addis Ababa.
- Economic Commission for Africa. (2013a). Economic Report on Africa 2013. Addis Ababa.
- Economic Commission for Africa. (2013b). Best Practices in Regional Integration in Africa. Addis Ababa.
- Economic Commission for Africa. (2013c). Report on International and Intra-African Trade. Addis Ababa.
- Grossman, G. M. and Helpman, E. (1995). The politics of free-trade agreements. – The American Economic Review 85 (4), pp.667-690.
- Hosny, A.S. (2013). Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature. – International Journal of Economy, Management and Social Sciences 2 (5) May 2013, pp. 133-155
- IMF DOTS, <http://elibrary-data.imf.org/>
- Inotai, A. (1991). Regional integration among developing countries, revisited. – Policy, Research, and External Affairs Working Paper N 643. Washington, D.C.: World Bank.
- Lipsey, R. G. (1960). The theory of customs unions: A general survey. – The Economic Journal 70 (279): pp. 496-513.
- Meier, G. M. (1960). Effect of a customs union on economic development. Social and Economic Studies (March 1960): pp. 29-36.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013a). Development Aid at a Glance, Statistics by Region, Africa. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013b). OECD Economic Outlook 2013. OECD Publishing.
- Rueda-Junquera, F. (2006). European integration model: Lessons for the Central American common market. – Jean Monnet/Robert Shuman Paper Series 6 (4) Florida: University of Miami.
- Sakamoto, J. (1969). Industrial development and integration of underdeveloped countries. – Journal of Common Market Studies 7 (4), pp. 283-304.
- UNcomrade for WITS, <http://wits.worldbank.org/>
- UNCTAD. (2013). The Least Developed Countries Report 2013. United Nations Publications. World Bank, <http://databank.worldbank.org/>
- World Trade Organization. (2013). International Trade Statistics 2013. Geneva.

Държави-членки на избраните РИО

Общност на Сахел-Сахарските държави (CEN-SAD): Бенин, Буркина Фасо, Гамбия, Гана, Гвинея, Гвинея-Бисау, Джибути, Египет, Еритрея, Капе Верде, Кения, Коморски острови, Кот д'Ивоар, Либерия, Либия, Мали, Мавритания, Мароко, Нигер, Нигерия, Сао Томе и Принципи, Сенегал, Сиера Леоне, Сомалия, Судан, Того, Тунис, Централноафриканска република, Чад

Общ пазар за Източна и Централна Африка (COMESA): Бурунди, ДР Конго, Джибути, Египет, Еритрея, Етиопия, Замбия, Зимбабве, Кения, Коморски острови, Либия, Мадагаскар, Малави, Мавриций, Руанда, Сейшели, Судан, Свазиленд, Уганда

Източноафриканска общност (EAC): Бурунди, Кения, Руанда, Танзания, Уганда

Икономическа общност на държавите от Централна Африка (ECCAS): Ангола, Бурунди, ДР Конго, Екваториална Гвинея, Габон, Камерун, Конго, Сао Томе и Принципи, Централноафриканска република, Чад

Икономическа общност на държавите от Западна Африка (ECOWAS): Бенин, Буркина Фасо, Гамбия, Гана, Гвинея, Гвинея-Бисау, Капе Верде, Кот д'Ивоар, Либерия, Мали, Нигер, Нигерия, Сенегал, Сиера Леоне, Того

Междуправителствен орган за развитие (IGAD): Джибути, Еритрея, Етиопия, Кения, Сомалия, Судан, Уганда

Южноафриканска общност за развитие (SADC): Ангола, Ботсуана, ДР Конго, Лесото, Мадагаскар, Малави, Мавриций, Мозамбик, Намибия, РЮА, Сейшели, Свазиленд, Танзания, Замбия, Зимбабве

SUMMARIES

Victor Yotzov

PROGNOSTIC POWER OF EARLY WARNING SIGNALS FOR FINANCIAL CRISES – THEORETICAL APPROACHES AND EMPIRICAL RESULTS

The accurate forecasting of global maladies and catastrophes has been an area of paramount importance in many fields of study. Over the last years, the interest in financial crises has experienced a definite resurgence in academic spheres, an interest which had largely dissipated by the end of the twentieth century. This was largely the consequence of decades of high global growth rates, growing international trade and capital flows, accompanied by low inflation and low interest rates (the so-called Great Moderation). The specter of financial crises had all but disappeared, but the Global Financial Crisis, beginning in 2007, was quick to remind academics, politicians, and businessmen of the multifarious mechanisms through which crises can develop, as well as the grave economic and social repercussions that follow. Understandably, this rekindled the interest in “early-warning” models of such crises, and the debate over their validity and forecasting abilities was quickly reestablished. This article modifies the well-known KLR model and tests its applicability for Bulgaria. Using the large quantity of empirical data available, it makes specific calculations for the behavior of a group of selected indicators for the early prediction of crises.

JEL: E37; E44; E47

Anton Antonov Gerunov

CONNECTION BETWEEN FINANCIAL SECTOR AND ECONOMIC GROWTH AT HIGH LEVELS OF FINANCIAL DEVELOPMENT

Research on the finance-growth nexus over the last two decades has established a positive and stable link between financial development and economic growth, whereby the financial system supports the real economy through allocation of capital, risk management and productive innovation. On the other hand we should also heed the possibility of decreasing marginal returns due to large debt expositions. This article tests whether the positive effect of finance is observable at high levels of financial development. Data on the 27 member states of the European Union over a period of 12 years is empirically tested using panel regressions. Results show that overly extended financial systems exhibit decreasing returns to scale and can even exert a small but statistically significant negative effect on growth. The benevolent effects of financial development overshadow potential risks but financial systems nevertheless need to be subject to judicious regulation.

JEL: E44; O40

Eduard Marinov

INTERNATIONAL TRADE GEOGRAPHIC STRUCTURE OF AFRICAN REGIONAL ECONOMIC COMMUNITIES

African countries and their regional economic communities are trying to achieve integration through free trade, creation of customs unions and organization of common markets. International trade is a means for acquisition of fixed assets, equipment, materials and processed goods that are critical to economic

growth. In this regard, African countries and the institutions of their integration entities must work to expand the volume of total trade, as well as the trade flows between each other, using the means of trade liberalization. The paper analyses the dynamics of trade flows and the trends in trade patterns of African countries and regional economic communities, with special focus on intra-regional and intra-continental trade. The study presents the main import and export destinations both in continental and global terms and makes an attempt to outline the trends of African countries' and regional economic communities' direction of international trade for the period 2003-2012.

JEL: F15; N77

Marianne Lefebvre
Dimitar Nikolov
Sergio Gomez-y-Paloma
Minka Chojeva

MAIN FACTORS OF THE DEVELOPMENT AND ATTRACTIVENESS OF THE INSURANCE MARKET FOR THE AGRICULTURAL COMPANIES

The article aims to analyze the determinants of the development of the insurance market in agriculture from a strange and secondly, to disclose the farm interest and activity to insure. Data from special survey conducted among 225 farms in 2011 used. The results are compared with some other research scientists from the EU and the U.S. in this area. The agricultural insurance sector in Bulgaria is presented in the broader context of the transition to a market-oriented economy and integration of Bulgarian agriculture into the EU Common Agricultural Policy. The recent developments on the determinants of farm insurance adoption in the agricultural economics and finance literature are discussed. A probit econometric model is used in order to determine the factors explaining the adoption or non-adoption of farm insurance by the surveyed farmers. Taking into account endogeneity bias between farm economic performance and insurance adoption, we find that insurance is taken out by larger and more profitable farms, which suggests the existence of financial constraints for access to agricultural insurance in Bulgaria. Additionally, the analysis shows that those farmers who do not rely on self-insurance strategies are more likely to have taken out insurance. However, the evidence concerning the effect of on-farm risk management strategies is mixed: while crop diversification and contracting are complementary to insurance, geographical dispersion of farms plot appears to be more a substitute. Off-farm income is both a complement and substitute to insurance, according to the off-farm income level. The existence of strong regional effect suggests the importance of adapting the insurance products to the different regional contexts in Bulgaria.

JEL: G22; Q12

Wong Mei Foong
Tan Hui Boon
Lee Yoong Hon

EFFICIENCY AND PRODUCTIVITY GAINS IN KNOWLEDGE-BASED PRODUCTION: THE CASE OF EAST ASIAN ECONOMIES

This study examines the technical change and efficiency in knowledge-based production of the selected East-Asia Countries using a panel stochastic frontier analysis. The empirical results indicate that Japan, Singapore, Korea, Malaysia and China appear to be the most efficient countries in the region in term of high-tech production. Indonesia and Philippines, on the other hand, appear to be the least efficient ones. In regard to the issue of catch-up and convergence, the results show that Malaysia and Korea are catching up with their developed counterpart, Japan; while the others are still not on the

ISSN 0205-3292

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ И АВТОРИТЕ

Списание ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ се издава от Института за икономически изследвания при БАН. В четири книжки годишно се публикуват резултати от научни изследвания, посветени на важни и интересни съвременни икономически проблеми. Списанието публикува и студии на английски език. Всички студии се рецензират анонимно от двама рецензенти.

От началото на 2001 г. студиите се индексират и реферират в *Journal of Economic Literature/EconLit*, издания на *Американската икономическа асоциация (АИА)*, както и в *CEEOL, RePEc, EBSCO, SCOPUS*.

Задължителни изисквания към студиите:

- o Представяне в редакцията - ПО ЕЛ. ПОЩА.
- o Формат - Office WORD.
- o Обем - до 40 стандартни страници (по 1800 знака с разстоянията), вкл. таблиците и фигурите.
- o Текстът и всички таблици и фигури трябва да са ЧЕРНО-БЕЛИ.
- o Библиографски данни - на края на студията, с препратки в текста (ХАРВАРД СТИЛ на цитиране).
- o РЕЗЮМЕ до 1/2 страница на български и английски език.
- o Кодове на JEL класификация.
- o Информация за КОНТАКТ с автора (адрес, телефон, факс, ел. поща).

Изпращането на ръкописа в редакцията предполага, че той не е публикуван другаде. Студията или части от нея не може да бъде публикувана в други издания без писменото съгласие на редколегията.

Годишен абонамент - 40 лв.

Списание "Икономически изследвания" (кат. № 1317) е включено в Католага за периодични издания.

Цена 12 лв.